

Els castells completen una dècada revolucionària: doblen el nombre de colles i es popularitzen pel territori

La Unesco va declarar les construccions patrimoni immaterial de la humanitat fa 10 anys

Imatge d'arxiu d'un concurs de castells. | Jonathan Oca

La Unesco inscriví ara fa deu anys els castells a la llista representativa del patrimoni immaterial en una cerimònia a Nairobi. Des de llavors, aquesta expressió de la cultura popular ha viscut un impuls generalitzat per tot el territori i ha doblat el nombre de colles, que han passat de les 56 el 2010 a les 102 d'aquesta temporada. El reconeixement també ha permès popularitzar-les més enllà de la zona tradicional i traspasar fronteres, creant una dotzena de colles a l'estranger.

L'efemèride, però, arriba en plena aturada del món casteller, en què queden lluny les 900 actuacions i els 10.000 castells anuals. Com a repte a l'horitzó, destaquen la necessitat d'aprovar una llei que blindi les diferents expressions de patrimoni immaterial.

"Els castells són torres humanes construïdes per grups amateurs, habitualment, com a part de les festes de pobles i ciutats de Catalunya. El coneixement per fer-los pujar passa de generació a generació en un grup i només s'aprèn a base de pràctica".

Amb aquesta definició, la Unesco inscriu des del 16 de novembre del 2010 els castells com a patrimoni immaterial a proposta del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana de la Generalitat, la Coordinadora de Colles Castelleres (CCCC), la revista 'Castells' i el Centre Unesco de Catalunya.

Des de llavors, el món casteller ha viscut "una dècada de revolució", segons ha explicat la Coordinadora de Colles a l'ACN. El seu president, Sergi Font, opina que la declaració ha contribuït al "ressorgiment i l'interès cap a la cultura popular catalana que hi ha hagut durant el procés d'independència", a més de posicionar el món casteller i a fer-ho "com a cultura popular referencial".

Una prova d'aquest impuls és el fet que s'hagin quasi doblat les colles, segons dades del cens del 2020 de la Coordinadora, un creixement que es va donar especialment fins al 2016 i, des d'aleshores, hi ha hagut una estabilització, amb un pic màxim de 104 colles reconegudes a Catalunya, la Catalunya del Nord, les Illes Balears i Andorra.

El reconeixement també ha permès anar més enllà de Catalunya, amb una dotzena de colles internacionals, entre les quals s'hi inclouen els Gatos de Madrid, els Castellers de París, els Castellers de Londres, els Castellers de Berlín, els Xiquets de Copenhagen, la Colla Castellerà d'Edimburg, els Cangurs de Sydney, els Koales de Melbourne, els Castellers de Montreal, Lo Prado de Santiago de Xile o els Xiquets de Hangzhou.

La Coordinadora reconeix el suport institucional a Catalunya, però Sergi Font considera que encara fa falta aprovar una llei per protegir i fomentar les diferents expressions de patrimoni immaterial de la humanitat -entre les quals també hi ha la Patum o les Falles del Pirineu.

Un altre dels responsables d'haver fet possible el reconeixement va ser la Unesco de Catalunya. Eduard Vallory, l'actual president de l'entitat, ha manifestat que els castells són una expressió cultural que sorprèn tot el món. "Barregen tradició, arrelament, vincle associatiu, i també tècnica i càlcul", precisa Vallory a l'ACN. Alhora, explica que la declaració ha donat a aquesta expressió cultural "rellevància i reconeixement més enllà dels que la practiquen i la gaudeixen".

"Aquests anys hem viscut un creixement de l'activitat dels castells, del seu seguiment, i que d'alguna manera la ciutadania ha mostrat el mateix tipus de reconeixement que va fer fa deu anys la Unesco", ha afirmat Vallory, que també creu que encara els queda molt camí per recórrer, encara, en la seva difusió.

Els Castellers d'Andorra, una colla nova i de fora de Catalunya

Una de les colles que va sorgir després de la declaració, en ple moment d'efervescència dels castells, és la dels Castellers d'Andorra. El seu president, Juli Peña, destaca la importància per l'impuls que ha suposat pel territori, tenint en compte que "el Pirineu i Andorra no és una zona de tradició castellerà". Així, explica que en els sis anys de trajectòria de la colla s'han donat més de 250 camises.

Peña reconeix que encara els queda molt camí per recórrer respecte altres colles plenament consolidades, però destaca que la temporada passada van poder aixecar un 3 de 6 per sota i un 5 de 6 i precisa que es troben en un moment "ascendent" respecte l'entrada de gent nova. De fet, comptaven amb unes 110 persones de forma efectiva, algunes de les quals provinents de la Seu d'Urgell o d'altres punts de la comarca alturgellenca.

Un altre dels canvis significatius després d'entrar a la prestigiosa llista de la Unesco els han experimentat colles castelleres que no copaven els grans titulars però que feia anys que plantaven construccions a les places. És el cas, per exemple, dels Moixiganguers d'Igualada, que enguany compleixen 25 anys. Per aquesta colla anoienca, els castells s'assenyalen des de fa una dècada com un activitat singular i de prestigi, fet que fa que hagin notat un interès "més alt" per la colla,

segons relata el president dels Moixiganguers, Oriol Solà, a l'ACN. Per ell, l'interès ha estat doble: tant de persones particulars que s'han unit a la colla, com també d'ajuntaments i institucions que els criden per fer actuacions.

Un cas similar és el dels Castellars de Sant Cugat, que han experimentat de primera mà un canvi significatiu en el sector, tant per la percepció que es té de la seva activitat com per l'experiència guanyada i posen la mirada en la seguretat. "Caiem menys que fa 20 anys, hem incorporat una analítica més conscient i rigorosa, la coordinadora mira les dades amb lupa, i sabem que hi ha hagut més incidència de lesions amb castells grans", explica Marcel Serra, cap de colla dels Gausacs.

Aquesta colla castellera ha vist en els seus 24 anys de trajectòria les noves mesures de protecció i seguretat implementades, que han permès perfeccionar els castells i obtenir un reconeixement social, entre d'altres, pel reconeixement de la Unesco. Alhora, apunten també a la importància que el Concurs de Castells de Tarragona hagi obert la porta a més colles, i no exclusivament a les punteres.

Les colles de primer nivell, dècades fent d'ambaixadors

Dues de les colles que actualment estan en el primer nivell del món casteller-els Verds i la Vella coincideixen en indicar que la declaració de la Unesco ha servit per guanyar visibilitat. Per als Castellars de Vilafranca, també ha servit per "protegir" els castells de possibles ingerències europees o espanyoles que volguessin imposar limitacions, com va passar amb els correfocs. El cap de colla dels Verds, Sisco Benet, també destaca que "es va posar en valor a nivell internacional" una tradició cultural "que va més enllà de pujar uns damunt els altres". de les xarxes socials: "Són dues coses que han anat del braç".

En una línia similar s'expressa Albert Pedret, president de la Colla Vella dels Xiquets de Valls, que creu que la declaració els va permetre expandint-se i presentar-se al món amb un "segell de prestigi". La Colla Vella dels Xiquets de Valls diu a l'ACN que sempre han assumit la funció "d'ambaixadora en tots els viatges internacionals" perquè són el "quilòmetre zero del món casteller, l'origen".

Una aturada de llarga durada

La celebració dels 10 anys ha arribat en la pitjor aturada de la història dels castells. "Ha estat un cop dur i també ho és pensar com pot ser la recuperació de l'activitat", asseguren a l'Agència des de la CCCC. La Coordinadora dona per fet que degut a la pandèmia hi haurà un descens "que pot ser considerable" de colles perquè les baixes que sol haver-hi cada any no es compensarien amb cap nova alta durant almenys un o dos anys per la covid-19. Segons Font, això no es notaria tant a la zona "tradicional" però sí en la zona d'expansió, on la manera d'entendre els castells es fa més "com un cicle vital i no com un plantejament de vida".

Després de l'estiu una desena de colles havien començat a fer activitats amb la canalla seguint les restriccions imposades pel Procitat, però amb la segona onada han quedat cancel·lades. Tot i això, les agrupacions ja han definit el calendari de l'any vinent, pendants de quan pugui materialitzar-se la tornada.

La Coordinadora treballa amb tres possibles escenaris de represa de l'activitat. El primer seria tornar a fer castells abans de l'estiu o a l'estiu; el segon seria una tornada després de l'estiu, i el tercer contempla la possibilitat que la temporada que ve no hi hagi castells. "Com a mínim, tal com els coneixem, amb assajos i actuacions obertes", puntualitza Font.

L'opció d'un retorn a l'activitat total mitjançant la realització de tests d'antígens es descarta per l'elevat cost econòmic, que es xifra en uns 150.000 euros a la setmana. Seria el resultat de fer testos valorats en uns 5 euros als 13.000 castellers abans de cada assaig -un o dos per setmana-

i almenys una actuació setmanal. "No és viable econòmicament", reconeix Font.

Estar parats un any "no serà gratuït", reconeix el president dels Moixiganguers d'Igualada, però assegura que se'n podran recuperar. Solà creu que on es pot notar més aquesta aturada és en la canalla, ja que "a mesura que creixen van baixant de pis i guanyant noves posicions i, per tant, aquesta transició ara no hi serà i hi haurà un trencament".

Un dels riscos, segons el president dels Castellars d'Andorra, és que davant de la situació sanitària la gent es vagi "desenganxant" de la colla, tenint en compte que ara per ara no es poden reunir ni assajar. Per això té clar que després de la covid-19 s'haurà de tornar a trobar la "il·lusió" del començament per poder ressorgir "amb més força".